

Ur en gammal byordning.

Före enskiftet vilade i de gamla sambruksbyarna nästan allting på gammal tradition och hävd men för övrigt hade man den vid tingsrätten fastställda byordningen till efterrättelse. Här följer utdrag ur byordningen från 1825, vilken befinner sig i enskild persons ägo.

Par 1. Ny ålderman skall väljas varje år den 1e maj och går efter gamla bruket nummer från nummer. Den som ej vill emottaga hornet eller åtaga sig åldermannskapet är förfallen till 16 sk (skilling) böter...

Par 2. Åldermannen skall noga efterleva Konungens höga befallningshavandes föreskrifter för ålder- och ordningsman av den 10 dec. 1811 och den 7 okt. samma år, vilka ovillkorligen alltid böra åtfölja byordningen.

...

Par 3. Det är ålderman vid en riksdaler banco plikt förbjudet, att i andra ärenden än dem, som röra byns angelägenheter, allmänna utgärder och skyldigheter samt då kronobetjent det fordrar till samling kalla.

Par 4. Så snart tecken genom hornet till samling gives, skola samtliga hemmans innehavare och åboar vara pliktiga att på samlingsstallet sig infinna, antingen själva eller genom säkra ombud.

...

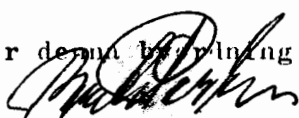
Par 5. Alla ärenden som åldermannen föredrager och varom alla icke blivit ense, böra genom röstning efter hemmantal avgöras.

...

Par 6. kungl. brevet av den 20 febr. 1748 stadgar, att byrätt utgöres av ålderman och bisittare i en by, som har för sig upprättad och av tingsrätt fastställd byordning, efter vilken ålderman kan avsluta tvister och fälla bymän till böter för de däri uppräknade förseelser.

...

Par 7. Alla de böter, vartill någon efter denna byordning

fälles, tillfalla byns kassa och böra, om de icke godvilligt utbetalas, av pantarna pant uttagas och åt åldermannen överlämnas, dock ej förrän efter en månads förlopp säljas, inom vilken tid den tredskande bör klagan hava fört hos Konungens befallningshavande och inhibition i försäljningen av pant sökt.

Par 8. Ingen får i byns lag eller samlingar åstadkomma kiv, tråtor eller utbrista i svordomar och banner samt andra ohövlige utlåtelse, bryter någon häremot, pliktar för varje 16 skilling banco utom vad lagen stadgar. Sker slagsmål, böte 3 riksdaler 16 skilling banco och vare ålderman skyldig vid 32 skilling banco böter saken eller slagsmålet för kronobetjent angiva.

Par 9. Enligt kungliga resolutionen på allmogens besvär av den 10 sept. 1743 par. 12 skall ålderman för uppsikten över hägnaden vara ansvarig.

...

Till följd av denna överenskommelse åligger det varje hemmansägare och åbo att vid varje ände av sina gårdsgårdsstycken hava nedsatt en påle med åbons namn och hemmanets nummer och detta inom nästa vår, vid en riksdalers banco böter, samt sedermera årligen underhålla dem vid 8 skilling banco plikt, om någon vid byrättens granskning borta är.

Par 10. Då det i byalag är nödvändigt att vångarna på en gång av alla uppgivas till allmänt bete, så tycks det vara en följd, att alla böra så och bärga på en gång.

...

Den som förr, än av bys samling beslutat, inför sin säd, plikte en riksdaler banco för varje lass, om säden finnes otjänlig införd.

Par 11. Vilken som visar hål på gårdsgård, innan vångarna till allmänt bete uppgives, eller lägger ovanliga gångstigar över åkrar eller ängar, pliktar 16 skilling banco.

...

Den som dristar sig från gårdsgård borttaga det ringaste av ris eller kratt, plikte 24 skilling banco.

Par 12. Den som kör över annans åker eller äng, plikte utom skadans ersättande varje gång 12 skilling banco.

...

Före larsmässodagen får ingen köra över annans osalgna äng, för att bärga sitt eget hö.

...

- Par 13. Då det är svagt sommarbete på fäladen är nödvändigt att då och då beta hästarna i vångarna, kan tjutring eller betning på vars och ens egna ängar icke helt förbjudas.
...
Den som tjustrar i vångarna, vare skyldig att hava kreaturen säkert bundna och plikte 4 skilling banco varje gång ett kreatur lösslipper och skada gör.
- Par 14. För svin, får eller kalvar, som på varjehanda sätt kunna i fredade vångar inkomma, pliktas en skilling banco stycket.
...
- Par 15. När höet och säden äro inbärgade, skola alla vara ense om vångarnas uppgivande till allmänt bete och bliver ingen tillåtet att lössläppa förr än alla i byalaget fått inhöstat. Vem som beträdes med att förrän med att på utsatt tid insläppa något kreatur, plikte 32 skilling banco och ersätte skadan om någon därigenom tillskyndas.
- Par 16. Den som beträdes med att å annans ägor hugga någon surskog eller kratt, mycket eller litet, plikte 1 riksdaler 16 skilling banco, utom vad i lag i ty mål stadgar.
...
- Par 17. Skogvaktare och vångfredare antages och lönas årligen av byn. Den förre, som bör vara en rask och frisk karl, åligger att dagligen överse skogen och till åtal angiva var och en som på minsta sätt ofredar densamma.
...
- Par 18. Vår och efterhöst åligger det byrätt att så ofta som nödigt finnes, tillsäga om svinens ringande samt utsetta dag, då granskning av dem bör ske. Befinnes någon med mässingstråd eller annan oduglig ring ringat eller på sidan i trynet satt ring, plikte för varje sådant falskt ringat svin 6 skilling banco och vare genast skyldig samma riktigt ringa.
- Par 19. Det vare helt förbjudet så åbo som borgare och husman att hos sig intaga något inhysesshjon eller icke arbetsfört tjänstehjon, vare sig från andra byar i socknan eller utom, innan han å bysamling tillsagt och bifall därtill fått. Den som bryter härmed pliktas 2 riksdaler banco.
- Par 20. De vanliga krattdagarna, tisdagar och fredagar, bibehålles. Den som å annan dag i veckan framför ris eller

kratt, vare förfallen till 16 skilling böter till byns kassa.

- Par 21. Valborgsmässa eller den 1e maj utväljes bland bymännen fyra, som hela året igenom böra granska och noga överse alla bakugnar och skorstenar i byn och böra vara ansvariga för att icke någon olycka av vådeld genom odugliga bakugnar och skorstenar kan ske.
- Par 22. Det vanliga höet till bytjur bibehålles och av bymännen gemensamt avslås och stackas, men framföres av den som tjuren föder. Så länge möllaren Per Olsson försvarligt och väl underhåller tjuren, behålles han vid sitt kontrakt med bymännen, men efter den tiden akorderas därom på nytt nästa valborgsmässa. Byrätt åligger att besiktiga tjuren vid kyndels- och valborgsmässotiden och se till att han väl fodras. Han får utsläppas på gräs tidigast den 16 maj och intagas senast den 8 oktober, men kan detta bero något på betet och väderleken.
- Par 23. Fargalt eller orne anskaffas och underhålles av bymännen gemensamt efter gamla bruket.
- Par 24. Denna byordning jämte vidfästade Konungens höga befallningshavandes kungörelser av den 10 dec och 7 okt 1811 skall varje år vid valborgsmässan på allmän församling uppläsas, på det icke någon okunnighet om dess innehåll må förebaras. Försummar då tillträdande älderman detta, böte han till bykassan 32 skilling banco.
- Par 25. Sedan denna byordning blivit av alla bymännen underskriven, ingives den till vällovlige Färs härads tingsrätt för att vinna stadfästelse.